

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 21

Заснований в 1996 році

Рівне – 2002

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 21. — Рівне: РДГУ, 2002. — 146 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання, розвитку і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович** (Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробійов Анатолій Миколайович** (заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович** (Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна** (Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович** (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович** (Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна** (Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович** (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович** (Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович** (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович** (Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович** (заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 10 від 31.05.2002 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.
Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 1.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2002

Звичайно, феномен радості не можна ідентифікувати з поняттям гумор, так як радість – це якісний стан гумору. Однак в творах В.О. Сухомлинського гумор описується як “сміх”, “здатність оптимістично і життєрадісно бачити і сприймати навколишній світ”, як “радісний подив”, який проявляється в особливих взаєминах між людьми в колективі. Необхідно відзначити, що видатний педагог дуже тонко поділяє гумор на благородний і жорстокий. Завдання педагога – виховувати почуття благородного гумору, яке б сприяло розвитку “моральної, емоційної, естетичної культури” дитини і зберегло б її від “егоїзму, безсердечності і байдужості”.

Отже, гумор дозволяє встановити між людьми міжособистісну взаємодію, а також є транскommунікативним актом, сприяючим актуалізації і саморозвитку готовності до педагогічного спілкування.

Насамкінець, узагальнюючи, відзначимо наступне: по-перше, педагогічними умовами організації гуманістичної взаємодії педагогів та студентів є діалог, гра, гумор; по-друге, сукупність педагогічних умов створює якісно нові взаємини між педагогами та студентами, відмінні від традиційних, спрямовані на підтримку сприятливої атмосфери, стимулюючої розкриття і розвиток здібностей до педагогічного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абульханова – Славська К.А. Стратегия жизни. – М.: Мысль, 1991. – 199 с.
2. Балл Г.О. Психолого-педагогічні засади гуманізації освіти //Освіта і управління. – 1997. – ч.1. – №1. – С.21-35.
3. Бахтин М.М. Человек в мире слова. – М., 1985. – 140 с.
4. Бодальов О.О. Личность и общение. – М., 1983. – 270 с.
5. Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ ст.). – К.: Райдуга 1994. – 62 с.
6. Исупов К.Г. В поисках сущности игры //Филос. Науки. – 1977. – №6. – С. 154 – 158.
7. Киричук О.В. Концепция воспитания подрастающего поколения суверенной Украины //Рад. Школа. – 1991. – №5. – С. 33 – 39.
8. Ковалёв Г. А. Три парадигмы в психологии – три стратегии психологического взаимодействия //Общение и диалог в практике обучения, воспитания и психологической консультации /Под ред. Бодальова А.А., Ковалёва Г.А. – М., 1987. – С. 4-17.
9. Коломинский Я. Л. Изучение педагогического взаимодействия //Сов. педагогика. – 1991. – №10. – С. 36-42.
10. Кулюткин Ю.Н., Сухобская Г.С. Мышление учителя. – М., 1990. – 104 с.
11. Мазурина В.А. Гуманизация взаимоотношений учителей и старшеклассников во внеурочной работе общеобразовательной школы: Автореф. дисс. канд. пед. наук. – К., 1999. – 19с.
12. Мясищев В.Н. Психология отношений. – М.:Ин-т практической психологии. – Воронеж, 1995. – 356 с.
13. Рерих Н.К. Листы дневника. – М., 1995. – 664с.
14. Рубинштейн С.Л. Человек и мир //Проблемы общей психологии. – М., 1973. – С.330-420.

Одержано редакцією 12.03.2002

УДК: 37. 011 (430) (09)

С. А. БЕЛОВА

БРЕМЕНСЬКА НАУКОВА ШКОЛА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА

У пошуках ефективних засобів навчання і виховання сучасна українська школа звертається до кращого європейського досвіду, актуалізація якого у нових умовах дозволяє оптимізувати шляхи впровадження особистісно-орієнтованого виховання. У зв'язку з цим вважаємо продуктивним використання реформаторських ідей представників Бременської школи початку ХХ століття.

Виникнення реформаторської педагогіки у Німеччині на основі руху за трудову школу зумовило суттєвий вплив ідей трудової школи на виховні системи окремих течій: ставлення до

реформування школи (перетворення “школи навчання” на “школу життя”), розуміння ролі праці у вихованні учнів, впровадження нових методів навчання та засобів засвоєння знань (активність, самостійність учнів у навчально-виховному процесі). Прагнення педагогів-реформаторів Г. Шарельмана і Ф. Гансберга до перебудови школи на кардинально нових світоглядних засадах змушує їх звернутися до ідеї трудової школи, яка у цей час уособлювала нову школу в цілому. На думку С. Пастернака, ідея трудової школи не є окремим напрямом у тогочасній педагогіці, оскільки до цієї ідеї прийшли представники всіх головних напрямів педагогічного життя, кожний – зі своєї позиції, на підставі власного педагогічного світогляду [6, 1]. Все це зумовлює той факт, що педагоги Бременської школи Г. Шарельман і Ф. Гансберг визначають власні школи як трудові. Слідом за ними більша частина дослідників 20-х років (С. Пастернак, С. Левігін), сучасний російський педагог А. І. Піскунов [8, 272-282] також розглядають діяльність Г. Шарельмана і Ф. Гансберга у межах трудової школи. Однак, на нашу думку, збіг просторових та часових координат виникнення “педагогіки особистості” та руху за трудову школу, сприйняття трудової школи як синоніму нової школи взагалі, заважають цим дослідникам зрозуміти глибину оригінальності ідей педагогів-новаторів. Гуманістична світоглядна основа педагогічної концепції представників Бременської школи призводить до нового розуміння та тлумачення принципів трудової школи, наповнення їх новим змістом. Тому, на нашу думку, хоча представники “педагогіки особистості” постійно підкреслюють зв’язок із трудовою школою, висловлюють повагу до Г. Кершенштейнера як її засновника, внутрішня сутність педагогічної концепції далеко відходить від початкового зразка.

Нова педагогічна система створюється під безпосереднім впливом об’єктивно існуючої у суспільстві, починаючи з античності, гуманістичної традиції, що визнає людину вищою цінністю суспільства, оголошує пріоритет її інтересів, свободу і право на щастя. Аксиологічний підхід до дитини обумовлює систему цінностей у гуманістичній концепції педагогів Бременської школи, яка виявляється у визначенні освітньо-виховної мети, розумінні змісту освіти, головних педагогічних принципів та методів організації навчально-виховного процесу.

Принципово важливим для аналізу педагогічної концепції представників Бременської школи є, на наш погляд, усвідомлення єдності поглядів її окремих педагогів щодо традиційної школи, в той же час така єдність була відсутньою щодо нової виховної системи. Особливості світосприйняття, яскрава особистість кожного з педагогів, багаторічний практичний досвід, відсутність переконливого педагогічного зразка зумовили різницю деяких підходів як до дитини, так й до навчально-виховного процесу. Підсумком цього стає намагання окремих дослідників віднести їх до різних педагогічних течій:

Л. Гурліт – “вільне виховання” разом з Е. Кей, М. Монтессорі, А. Нейлом, Б. Отто (Р. Валєєва).

Г. Шарельман, Ф. Гансберг – “педагогіка особистості” разом з Е. Лінде, Е. Вебером (Р. Валєєва, М. Певзнер).

На нашу думку, необхідно відокремити діяльність педагогів Бременської школи (Л. Гурліта, Г. Шарельмана, Ф. Гансберга) від трудової школи як напряму німецького реформаторського руху та встановити оригінальність та цілісність їх педагогічної системи.

Засновником “педагогіки особистості” традиційно вважають німецького вчителя Е. Лінде, публікація монографії якого у 1896 р. під назвою “*Personlichkeitspädagogik*” (“Педагогіка особистості”, інколи перекладають як “Індивідуальна педагогіка”) стає відправним пунктом виникнення нової течії у реформаторській педагогіці. В той же час сам Е. Лінде визнає засновником нової течії у педагогіці Рудольфа Гільдебранда, дослідження якого “Про викладання рідної мови в школі і про національне виховання взагалі” (1867 р.) стає основою впровадження нових підходів до навчання і виховання. Проблеми викладання рідної мови вирішуються Р. Гільдебрандом у широкому контексті загально педагогічних проблем. Вчений виступає з критикою однобічності виховної системи традиційної школи, спрямованої на розвиток розуму, і пропонує якісно нові підходи до навчального процесу, що передбачають творчість вчителя та учня [1].

Подальша розробка ідей Р. Гільдебранда у монографії Е. Лінде полягає у поширенні ідей щодо опори на почуття у навчально-виховному процесі як засобу всебічного розвитку дитини, орієнтацію на виховання особистості дитини як вищої виховної мети, визнанні переважної ролі особистості вчителя у навчально-виховному процесі: “Цей термін

("Personlichkeitspadagogik") підкреслює дві дуже важливі риси цього напрямку, його головну мету – особу учня і головний засіб – особу вчителя" [13, 235].

Глибоку оригінальність ідей "педагогіки особистості" усвідомлює дослідник початку ХХ ст. А. Музиченко, який вважає Г. Шарельмана не лише послідовником Е. Лінде, а й одним з засновників нової течії [4]. Ідеї А. Музиченко поділяє та розвиває надалі Н. Даденков у праці "Новий педагогічний напрям у Німеччині. "Personlichkeitspadagogik" (1912 р.). Саме він розглядає філософські та педагогічні передумови виникнення "педагогіки особистості" як течії у німецькому реформаторському русі початку ХХ ст. На його думку, виникненню "педагогіки особистості" сприяло нове розуміння життя як постійного розвитку та оновлення (Гегель), що прийшло на зміну традиційному механістичному світогляду. Величезного значення він надає впливу ідеалістичної філософії Ніцше з його культом індивідуалізму. У педагогічній галузі Н. Даденков вважає безпосереднім поштовхом до виникнення "педагогіки особистості" нові відкриття психології як науки, що, на противагу домінуючим ідеям І. Гербарта про самозбереження особистості, висувають принцип її саморозвитку. З іншого боку, Н. Даденков вважає виникнення "педагогіки особистості" реакцією на поширення ідей соціальної педагогіки Г. Наторпа [2, 3-4]. Ми поділяємо погляди Н. Даденкова щодо філософсько-педагогічних передумов виникнення "педагогіки особистості", однак вважаємо необхідним розглядати педагогічні ідеї представників Бременської школи "педагогіки особистості" як підсумок складного впливу багатьох філософських та педагогічних ідей. У зв'язку з цим ми вважаємо необхідним додати, що величезний вплив на становлення ідей Г. Шарельмана зробили погляди "філософії життя" (Ніцше, Бергсон, Дільтей). Саме розуміння виходу з суспільних протиріч в сфері індивідуального стає основою формування педагогічних ідей Г. Шарельмана, які він розвиває на початку ХХ ст. [10]. Еволюція світогляду Г. Шарельмана, зумовлена впливом комплексу соціальних умов життя та практичного викладання, призводить до певної корекції його поглядів у напрямі впровадження на поч. 20-х рр. елементів соціального виховання, поступового наближення до ідей Ф. Гансберга. В. Дільтей у ряді досліджень початку ХХ ст. відстоює думку про переважну роль переживання у навчально-виховному процесі. Переживання він сприймає як центральну категорію гуманістичної педагогіки, яка в різних формах втілює у собі реальність. Переживання збагачує життєві почуття, оскільки зміст переживання легко входить в емоційну пам'ять та зберігається там набагато довше, ніж інші враження. Місце звичайної передачі знань вчителем, спрямованої лише на розум дитини, повинно зайняти переживання, яке є цілісним та глибоко захоплює усю сутність дитини [11, 153]. Тому "педагогіка переживання" стає невід'ємною складовою реформаторського руху, саме переживання покладають педагоги Бременської школи в основу навчально-виховного процесу. В той же час ми вважаємо необхідним зазначити, що при усій складності впливу певних філософських та педагогічних ідей на представників Бременської школи, вони не суперечать, а, навпаки, доповнюють одна одну, що допомагає педагогам Бременської школи побудувати цілісну педагогічну систему. Домінантою педагогічних поглядів Л. Гурліта, Г. Шарельмана та Ф. Гансберга ми вважаємо глибокий гуманізм, визнання пріоритету інтересів дитини. Представників "педагогіки особистості" при певній розбіжності поглядів поєднує:

- негативне сприйняття традиційної педагогіки;
- деякі особливості світобачення – ідеалістичне трактування процесів соціального та історичного розвитку, розвитку дитини;
- ставлення до дитини як вищої цінності суспільства;
- визнання переважаючої ролі почуттів у навчально-виховному процесі;
- розуміння "головною метою особистість учня, головними засобом – особистість вчителя" (Е. Лінде);
- впровадження нового ідеалу навчання і виховання;
- визнання пріоритету виховання над навчанням.

Саме ці якісні характеристики дозволяють розглядати, на наш погляд, цю течію як самостійне явище в історії педагогіки.

В той же час слід зазначити, що представники Бременської школи свідомо відмовляються від будь-якої наукової системи, наприклад Г. Шарельман зазначає: "Коли ти у класі зробиш будь-що відмінне від давно заведеного і з цим відверто знайомиш інших, то це більше наближає нас до розв'язання питання про трудову школу, ніж будь-яка натхненна

доповідь у фереїні, ...яку публіка одногосно ухвалює, й про яку потім ніхто в світі не згадує” [6, 3]. Саме подібне ставлення до систематизації, що виникає як реакція на традицію офіційної педагогічної теорії, відсутність філософського обґрунтування даної педагогічної концепції, побудова її на основі безпосереднього практичного досвіду призводить до того, що у педагогічній науці цю течію часто не беруть до уваги як самостійний напрям [7, 113], або не сприймають як “серйозну педагогічну систему” [5, 12].

З погляду сучасного дослідника реформаторського руху у Західній Європі кінця XIX – початку XX ст. М. Певзнера, “педагогіка особистості” (Е. Лінде, Е. Вебер, Г. Гаудиг, Г. Шарельман, Ф. Гансберг) не надала логічно завершеної програми реформування системи освіти, заснованої на справжніх альтернативних підходах до неї, а лише підготувала умови для таких підходів, тому він розглядає дану течію лише у контексті педагогічних детермінант реформаторського руху [7, 113]. Ця думка також заснована на висловленій на початку XX ст. німецьким вченим О. Карштадтом ідеї про “педагогіку особистості” як “педагогічний романтизм” [12, 529]. Зазначену позицію підтримує Н. Даденков, який визнає прихильників цього напрямку “скоріше художниками, ніж теоретиками” [2, 20].

Поєднання у педагогічній концепції представників даної течії великої кількості нових та вже відомих педагогічних явищ, переосмислених ними по-новому, призводить до того, що часто дослідники кладуть в основу власної класифікації як самостійну, у відриві від інших, певну педагогічну категорію:

- С. Пастернак, О. Музиченко, Т. Оксак – наочність;
- Р. Валеева – систему відносин учень-вчитель,
- М. Певзнер – ставлення до дитини.

Увесь зазначений комплекс причин, що є наслідком недостатньо глибокого вивчення специфіки цієї течії, призводить до відсутності у педагогічній науці єдиної термінології щодо представників Бременської школи:

- 1) індивідуалістична педагогіка – С. Пастернак [6];
- 2) педагогіка “індивідуалісти – естети” – В. Іванов [3];
- 3) романтики, неоромантики, імпресіоністи в педагогіці – Т. Оксак [5];
- 4) педагогіка особистості – М. Певзнер [7].

Однак, на нашу думку, педагогічну систему представників Бременської школи у “педагогіці особистості” можна визначити як діалектичну цілісність, що викликана до життя комплексом об’єктивних (соціальних, наукових, педагогічних) та суб’єктивних (особливості світосприйняття, підходи до навчання і виховання, єдність дидактичної системи) чинників, та розуміється як єдність і відмінність загального, особливого та одиничного.

Загальне – те, що притаманне усім, без винятку суб’єктам реформаторського руху кінця XIX – початку XX ст. в цілому: історичні та соціальні умови суспільства, загальні наукові та культурні витоки, гуманістичне підґрунтя перебудови школи, впровадження нових методів навчання.

Особливе – виступає як “конкретний вияв загального” [9, 459] – те, що притаманне окремим суб’єктам (“педагогіка особистості”) у реформаторському русі і зумовлене як впливом окремих наукових та педагогічних теорій, так і особливістю розуміння шляхів перебудови школи на нових методологічних засадах. Особливе виявляється у специфічних поглядах на природу почуттів дитини, розумінні необхідності опори на почуття як основи процесів навчання і виховання, визнанні виховання особистості головною метою виховання, наданні пріоритету активності дитини у навчально-виховному процесі (зовнішньої та внутрішньої – переживання через почуття), наданні величезного значення впливу особистості вчителя на особистість учня. Все це зумовлює нові підходи до навчання та виховання, визначення його змісту, методи організації навчально-виховного процесу.

Одиничне – це неповторне, індивідуальне, притаманне лише конкретному суб’єкту – Бременській науковій школі. В одиничному знайшли відображення аксіологічні підходи до дитини, що поділяються усіма представниками Бременської школи, головні принципи навчання і виховання (природовідповідність, культуровідповідність, діяльнісно- та особистісно-орієнтований підхід у навчально-виховному процесі), визнання ролі наочності та її нове розуміння, цілісність дидактичної системи, заснованої на інтересі дитини (визнання

пріоритетними епізодичне, комплексне викладання, що передбачають активну самостійну діяльність учнів у процесі навчання, поєднання різних видів діяльності).

Отже педагогічну систему представників Бременської школи можна розглядати як свого роду альтернативу традиційній педагогіці, оскільки вона не тільки критикує головні недоліки старої школи, а й створює концепцію, засновану на принципово нових цінностях. Бременська школа "педагогіки особистості" як педагогічна система виявляється у і складній діалектичній єдності загального, окремого та одиничного.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гильдебранд Р. О преподавании родного языка в школе и о национальном воспитании вообще. /Пер. с нем. Е. Якушкина.– М.: Изд- во М. М. и С. Сабашникова, 1902. – 176 с.
2. Даденков Н. Новое педагогическое направление в Германии. "Personlichkeitspadagogik". – К.: Тип. Т-ва И. Н. Кушнерев и К., -1912. – 77с.
3. Иванов Е. Свободное воспитание как педагогическое направление в Западной Европе в первой трети 20-го в.: Автореф. дисс.... канд. пед. наук. – СПб, 1996, – 20с.
4. Музыченко А. Ф. Философско- педагогическая мысль и школьная практика в современной Германии. – М., 1909. – 240с.
5. Оксак Т. Проблемы эстетического воспитания в немецкой реформаторской педагогике к. 19-нач. 20вв.: Автореф. дисс. ... канд. пед. наук. – М., 1973. – 18с.
6. Пастернак С. Передмова до укр. перекладу. – В кн.: Г. Шарельман. Трудова школа. /За ред. С. Пастернака. – К.: Державне видавництво, 1921. – 99с.
7. Певзнер М. Альтернативные модели воспитания в сравнительной педагогике: В 2-х ч. /Под ред. М. Н. Певзнера и С. А. Расчетиной. Ч.2. – Новгород, 1994. – 260 с.
8. Пискунов А. И. Проблемы трудового обучения и воспитания в немецкой педагогике 18-нач. 20вв. – М.: Педагогика, 1976. – 296с.
9. Філософський словник. /За ред. Акад. В. І. Шинкарука. -2 вид. – К.: Головна редакція УРЕ, 1986. – 800с.
10. Шарельман Г. Живая вера в преподавании и беседы с детьми и юношеством. /Пер. с нем. В.Кошевич и М. Яковлевой. – М.: Типо-литография Т-ва И. Н. Кушнерев и К., 1914. – 96с.
11. Dilthey W. Gesammelte Schriften. Band 8. Weltanschauungslehre. Abhandlungen zur Philosophie der Philosophie. – Stuttgart, Göttingen, 1960. – 440s.
12. Karstadt O. Pädagogische Romantik. //Die deutsche Schule. 9 Heft, S. 529.
13. Linde E. Personlichkeitspadagogik. – Leipzig. Fr. Brandstetter, 1896. – 240 s.

Одержано редакцією 30.03.2002

УДК 378. 011. 31

Л. О. ВОЙТКО

ПСИХОЛОГІЧНИЙ КОМПОНЕНТ ВУЗІВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛЯ

Зміни, які відбуваються у житті країни, зумовлюють реформування освітньої галузі, в тому числі і її дошкільної ланки. Перехід освіти від авторитарно-дисциплінарної до особистісно-орієнтованої моделі вимагає переосмислення змісту та критеріїв оцінювання ефективності освітньої діяльності, орієнтації педагога на визнання пріоритету виховання у формуванні особистості дитини-дошкільника. Ці зміни відображено у принципово новому документі – Базовому компоненті дошкільної освіти. Цей документ має орієнтованість на кожну особистість і повинен допомогти уникнути усередненості, рецептурності в освіті, дійти до кожної окремої дитини, розкрити всі її можливості і задатки.

Надзвичайно важливим чинником має стати психологізація освіти, а це, в свою чергу, актуалізує завдання підвищення рівня психологічної освіти педагогів.

Закон України "Про освіту" початковою її ланкою називає саме дошкільну освіту, яка покликана забезпечити фізичне, психічне здоров'я дітей, їх різнобічний розвиток, набуття життєвого досвіду. І, якщо раніше головним завданням дошкільного закладу було підготувати дитину до школи, то сьогодні, виходячи із Базового компонента, ми повинні дбати про те життя, яке дитина проживає сьогодні.

ЗМІСТ

Поніманська Т.І. Гуманістичне виховання як ціннісна взаємодія вихователя і дитини	3
Корепанова М.В. Дорослі як гарант психологічної захищеності дитини в дошкільному віці	7
Дичківська І.М. Актуальні проблеми педагогічної інноватики	9
Самсонюк Н.Ф. Прислів'я як засіб виховання у старших дошкільників почуття гумору	12
Горопаха Н.М. Наступність у екологічній освіті дошкільнят та молодших школярів	15
Маліновська Н.В. Використання ігрових методів у навчанні дошкільників іноземної мови	20
Аматьєва О.П. До проблеми формування комунікабельності як особистісної якості у дітей старшого дошкільного віку	22
Абдульманова Л.В. Формування основ фізичної культури у дітей молодшого дошкільного віку	27
Кот Н.М. Загальні засади спільної роботи дошкільного закладу та сім'ї з екологічного виховання	31
Богініч О.Л. Технологія формування вмінь спеціалістів дошкільного профілю здійснювати методичне керівництво фізичним вихованням дітей	35
Мельничук М.І. Орієнтовна програма спецкурсу "Історія християнської педагогіки"	38
Денисюк О.М. Роль української діаспори в національному вихованні підростаючого покоління	42
Крутії К.Л. Діагностування рівня сформованості граматично правильного мовлення у дітей дошкільного віку	46
Маковецька Н.В. Особливості становлення статевого образу дитини у процесі оздоровчої роботи в дошкільному закладі	51
Сухорукова Г.В. Художня сутність і методичні основи навчання дітей декоративного ліплення	55
Костогриз Т.О. Художнє виховання: від дитячого дошкільного закладу до школи	57
Трусова О.Л., Удіна О.М. Ігрові вправи як засіб навчання образотворчій діяльності	61
Дем'янюк Т.Д. Технологія педагогічної взаємодії консультанта-наставника і студентів академічної групи	65
Іванюта О.В., Яницька О.Ю. Особливості психологічних механізмів операціональної сфери візуального мислення	69
Синельников В.Б. Шляхи удосконалення діагностики творчих можливостей дітей дошкільного віку	74
Меналюк Г.Ф. С.Русова про навчання дітей математики	79
Козлюк О.А. Виховання дітей дошкільного віку на заняттях з іноземної мови	81
Мірошина Г.Г. Організаційно-педагогічна взаємодія дитячого садка та сім'ї у формуванні соціального досвіду дошкільнят	83
Глінчук Ю.О. Виховання почуття милосердя у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах кардіоревматологічного санаторію	86
Гринчук Т.В. Формування у дітей дошкільного віку ціннісного ставлення до оточуючого	89
Федорова Н.В. Педагогічні умови організації гуманістичної взаємодії педагогів та студентів як чинника підготовки до педагогічного спілкування	93
Бєлова С.А. Бременська наукова школа початку ХХ століття як педагогічна система	96
Войтко Л.О. Психологічний компонент вузівської підготовки вихователя	100
Фарина М.П. Формування музичної культури дітей в процесі виховання	105
Терешко Л.В. До питання виховання здорової дитини в сім'ї	107
Дронова О.О. Зображувальна діяльність дошкільників у контексті особистісно-орієнтованої освітньої парадигми	111
Старовойтенко Н.В. Гумор, як засіб виховання дитини в сім'ї	116
Димченко С.С. Минуле і сьогодення педагогічної спадщини Гната Хоткевича	119
Петрук Є.О. Проблема естетичного виховання на уроках обслуговуючої праці	124
Єпик О.В. Експресивні компоненти спілкування у вихованні моральних цінностей	127
Мельник О.В. Індивідуалізація підготовки старшокласників до самостійного вибору майбутньої професії	132
Матвієнко О.Ф. Аналіз теоретичних основ формування економічних понять в навчальному процесі вищих навчальних закладів I-II рівнів	137
Відомості про авторів	143

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 21

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор Горопаха Н. М.

Технічний редактор Курченко Н.

Комп'ютерна верстка Рахманова Л. О.

Здано до набору 25.12.2001 р. Підписано до друку 28.02.2002 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 18,72. Обл. вид. арк. 19,27. Замовлення № 12/1. Наклад 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31

Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі

Рівненського державного гуманітарного університету

33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 21. — Рівне: РДГУ, 2002. — 146 с.

ISBN 966 — 7281 — 08 — 1.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378 ББК 74.20